

شناسایی مؤلفه ها و شاخص های امنیت افزایی مساجد

از منظر امام خمینی (رحمت الله) و رهبری (مدظله العالی)

(با تأکید بر مؤلفه های مشارکت، هویت و انسجام)

مجتبی درافشان^۱

چکیده

در به کارگیری مفهوم اداره امور مساجد، یک نکته مهم خفته است و آن اینکه با تحقق اداره امور مساجد بستری امن جهت امکان مصون ماندن این حوزه از انواع آسیب ها و نواقص و اشکالات فراهم نماید. در سایه اداره امور راهبردی مساجد و رفع نواقص و اشکالات آن، رضایت آحاد مردم در تعامل با متولیان امر را در پی خواهد داشت. و در نتیجه زمینه بسط و توسعه آیین های مذهبی، سیاسی، باورهای مشترک و پیشگیری از ناهنجاریهای فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و حتی امنیتی فراهم می گردد. و با تولید و باز تولید هویت و ارزش های انسانی در جامعه، بالطبع سایر ارزش های حیاتی نظیر: مشارکت، انسجام که منافع ملی، اهداف ملی، امنیت ملی و... مترجمان آن هستند، تضمین خواهد شد.

واژه های کلیدی:

مساجد، امنیت، هویت، مشارکت، انسجام

جستار گشایی

حکومت اسلامی که رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم بنیان گذاشت بر پایه نخست مسجد بود. ایشان بعد از ورود به مدینه مسجدی ساخت که به عنوان پایگاه اصلی مسلمانان برای تعلیم، برقراری آشتی، اجرای حدود و برآوردن حوائج و... محسوب می گردید (شریف پور، ۱۳۸۰).

در به کارگیری مفهوم اداره امور مساجد، یک نکته مهم نهفته است و آن اینکه با تحقق اداره امور مساجد بستری امن جهت امکان مصون ماندن این حوزه از انواع آسیب‌ها و نواقص و اشکالات فراهم نماید. در سایه اداره امور راهبردی مساجد و رفع نواقص و اشکالات آن، رضایت آحاد مردم در تعامل با متولیان امر را در پی خواهد داشت. و در نتیجه زمینه بسط و توسعه آیین‌های مذهبی، سیاسی، باورهای مشترک و پیشگیری از ناهنجاریهای فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و حتی امنیتی فراهم می گردد. و با تولید و باز تولید ارزش‌های انسانی در جامعه، بالطبع سایر ارزش‌های حیاتی که منافع ملی، اهداف ملی، امنیت ملی و... مترجمان آن هستند، تضمین خواهد شد. در غیراین صورت با ایجاد گسست و تعامل بین مردم و متولیان امر در امور مساجد و درواقع حساسیت‌هایی که می باید به طور متعارف و طبیعی حل و فصل گردد به نقصی مبدل می شود که شکل نظام را به مخاطره و با مسایل امنیتی جدی روبرو می سازد. با توجه به ویژگیهای منحصر به فرد جمهوری اسلامی ایران در جهان به عنوان یک کشور تمدن ساز و ایدئولوژیک، استکبار جهانی و به تبع آن نوکران سرسپرده او می کوشند تا از این فضای بوجود آمده نهایت استفاده را بر علیه نظام مقدس ج.ا.ا. نموده و کشور را با چالش‌های امنیتی گوناگونی مواجه سازند. در مقابل جمهوری اسلامی ایران توانسته است با تکیه بر ایزد متعال و نیروهای متعهد و متخصص خود جبهه جدیدی تعریف نموده تا ضمن برخورداری از نقاط قوت و فرصت‌هایی که مساجد در امنیت افزایی در اختیار دولت و ملت قرار می دهد، نقاط ضعف و تهدیدات را به شکل بهینه و در راستای اهداف مقدس جمهوری اسلامی ایران، مدیریت نماید.

روش تحقیق در این مقاله از نظر ماهیت کیفی داده بنیاد و از نظر نوع کاربردی- توسعه ای است به نحوی که تلاش گردیده همه تدابیر و فرامین امام خمینی رحمت الله علیه و امام خامنه ای مد ظله العالی در خصوص موضوع با استفاده از صحیفه امام و سایت رهبری فیش برداری و در قالب دو فایل (ورد و پی دی اف) به عنوان داده اطلاعاتی در نرم افزار تحلیل کیفی MAXQDA وارد و پس از انجام تحلیل و کدگذاری های باز، محوری و انتخابی، مؤلفه ها و شاخص های امنیت افزایی مساجد ارایه گردیده است. جامعه آماری تحقیق به صورت اسنادی شامل کلیه مکتوبات و بیانات امام خمینی رحمت الله و امام خامنه ای مد ظله العالی در حوزه امور مساجد انتخاب و یافته‌های تحقیق حاکیست که مساجد درارتقاء هویت جامعه و مشارکت افزایی و انسجام که از مؤلفه های اساسی امنیت افزایی هستند نقش اساسی و بی بدیل داشته و هرکدام

از این مؤلفه ها دارای شاخص هایی است که در متن مقاله به طور مفصل اشاره شده است. آنچه ذهن و فکر محقق را در این تحقیق به خود مشغول داشته این مسئله است که از منظر امام خمینی رحمت الله علیه و امام خامنه ای مد ظله العالی مؤلفه ها و شاخص های امنیت ساز مساجد در ابعاد هویتی، مشارکتی و انسجام کدامند تا بتوان تصویر واقعی و درست از مسایل و فرصت های راهبردی ایجاد شده در حوزه امنیت افزایی اداره امور مساجد ارائه داد و به تصمیم گیران کمک نمود تا سیاست های امنیتی مفیدتری را اتخاذ نمایند و راهبردهای امنیت افزایی موثرتری را در این حوزه برای کشور در پیش گیرند. مقوله ها، مفاهیم و مضامین اداره امور مساجد از منظر امام خمینی رحمت الله علیه و رهبری مد ظله العالی کدامند؟

با بررسی انجام شده در بسیاری از مراکز علمی و پژوهشی؛ موضوعی با عنوان مقاله «شناسایی مؤلفه ها و شاخص های امنیت افزایی مساجد از منظر امام خمینی رحمت الله علیه و رهبری مد ظله العالی» یافت نگردید. لیکن با تلاش محقق تعدادی رساله دکتری و مقاله علمی - پژوهشی داخلی که موضوع آنان به نوعی مرتبط و همسو با این تحقیق بوده احصاء و مورد مطالعه قرار گرفته که نتایج به طور مختصر در جدول شماره ۱ آمده است.

جدول ۱-پیشینه

ردیف	نوع تحقیق	عنوان تحقیق	مشخصات محقق و تاریخ و محل اجرای تحقیق	سؤال تحقیق	یافته های تحقیق
۱	رساله	نقش مسجد در تحقق ساختار جامعه اسلامی با تأکید بر احکام فقهی	یاسر تک فلاح "تابستان ۱۳۹۵" دانشکده الهیات قم	آیا بررسی تبیین و جایگاه فقهی مسجد موجب تحقق جامعه اسلامی است؟	اهمیت و جایگاه مسجد در منظومه اندیشه اسلامی به وسیله کارکردهای آن در جامعه و شناخت ارکان مشخص می گردد. مسلمانان در مسجد و در مقیاس کوچک، زندگی آکنده با خدامحوری و معنویت راد رک میکنند. در واقع مساجد، جامعه آرمانی در مقیاس خرد هستند و به عنوان هویت اسلام و مردم اسلام به شمار می آیند.
۲	رساله	بررسی عوامل مؤثر بر حضور مشارکت مردم در مساجد	فریبا شایگان "۱۳۸۹" دانشگاه علامه طباطبائی "دانشکده علوم اجتماعی	عوامل مؤثر بر حضور مشارکت مردم در مساجد کدامند؟	این طبقه اجتماعی افراد و میزان حضور و مشارکت آنان در مسجد بین طبقه اجتماعی افراد و نوع انتظارانشان از مسجد رابطه وجود دارد. هرچه میزان ارضای انتظارات افراد از مسجد بیشتر، حضور و مشارکت آنان در مساجد بیشتر. هرچه منبع درآمد مساجد از مردم مستقل تر، میزان حضور و مشارکت آنان بیشتر.

ردیف	نوع تحقیق	عنوان تحقیق	مشخصات محقق و تاریخ و محل اجرای تحقیق	سؤال تحقیق	یافته‌های تحقیق
۳	رساله	تدوین الگوی مدیریت اثربخش نهادهای دینی (مطالعه موردی مسجد)	محسن حقیقی، (۱۳۸۹) "دانشکده مدیریت دانشگاه تهران	عامل و عناصر اصلی این الگوی مدیریت اثربخش کدامند؟	در پایان، نتایج به دست آمده از تحقیق به شرح زیر تبیین و تحلیل شده است: نحوه مدیریت مسجد و رهبری معنوی امام جماعت و مسجد و خصوصیات جماعت (سرمایه انسانی) و کیفیت کارکردها و خدمات مسجد و ارتباط مسجد با محیط به طور مداوم باید مورد قرار گیرند.
۴	مقاله علمی-پژوهشی داخلی	تدوین الگوی مدیریت اثر بخش مسجد	رسول عباسی " غلامرضا طالقانی " دو فصلنامه علمی-تخصصی اسلام و مدیریت سال ۱ شماره ۱ بهار و تابستان ۱۳۹۱	ابعاد اساسی الگوی مدیریت اثر بخش مسجد کدامند؟	شایستگی های امام مسجد بیشترین تاثیر را در موفقیت و اثر بخشی مسجد دارند. میزان اهتمام به حل مشکلات مردم و تلاش امام مسجد نیز تاثیر خاصی بر موفقیت و ایجاد چهره ای مطلوب از او در میان نمازگزاران دارد. سطح دانش و مهارت های ارتباطی امام مسجد نیز از اهمیت زیادی برخوردار است. دوره توانمند سازی امامان جماعت فعلی مسجد ها برگزار گردد. طراحی و نگارش متن و محتوای برنامه های فرهنگی و مذهبی از سوی سازمان های بالا دستی مسجد و حوزه های علمیه کمک شایانی به تنوع بخشی به برنامه های فرهنگی و دینی مساجد دارد.
۵	مقاله علمی-پژوهشی داخلی	سیاستگذاری فرهنگی مطلوب مسجد از دیدگاه مقام معظم رهبری در جمهوری اسلامی ایران	میثم فرخی " فصلنامه (علمی-پژوهشی) مطالعات راهبردی بسیج - سال هفدهم - شماره ۶۵ - زمستان ۱۳۹۳	سیاستگذاری فرهنگی مطلوب مسجد از دیدگاه مقام معظم رهبری چیست؟	حاکم اسلام بر مبنای دیدگاه های مقام معظم رهبری با اتکا به اختیاراتی که دارد می تواند به طور مستقیم یا با اعطای وکالت و نمایندگی به افراد در چارچوب موازین شرعی در اداره و مدیریت مساجد مداخله نماید و به تعبیر دیگر - مسجد از شئون ولی فقیه است اما رهبران جمهوری اسلامی ناظر به مصلحت مسلمانان در جامعه ای اسلامی بر این باورند که مساجد مردمی باشند و نقش مردم در مساجد حداکثری لحاظ شود. مسئولان نظام در قبال حفظ و رونق مساجد - حضور مشارکت فعال در مساجد مؤثر هستند و باید بصورت غیر مستقیم و هدفمند از سیاست های تشویقی و انگیزشی در جهت حمایت و مساعدت از مساجد اقدام نمایند. مردمی بودن مساجد و مشارکت دولت در توسعه مساجد کشور نباید در تزامن و تعارض یکدیگر قرار گیرند بلکه دولت باید چنان در توسعه مساجد کشور مشارکت کند که مشارکت وی - باعث افزایش مشارکت مردم شود.

مفاهیم

تعریف مسجد

مسجد در اصل اسم مکان از فعل «سَجَدَ، یَسْجُدُ» (رضایی؛ ۱۳۸۲) و در زبان فارسی به معنای محل و جایگاه عبادت به کار رفته است. (فرهنگ عمید). راغب اصفهانی می‌نویسد: «المَسْجِدُ مَوْضِعُ الصَّلَاةِ اعتباراً بالسَّجود» (مفردات الفاظ القرآن الکریم؛ ۱۳۹۲ ه.ق) یعنی مسجد، جایگاه نماز است و به اعتبار اینکه در آن سجده وجود دارد (و سجده شریفترین رکن نماز و مظهر تأم بندگی و کُرْش عبد، در برابر پروردگار متعال می‌باشد)، از این رو اسم آن را مسجد گذاشته اند. (نجفی؛ ۱۴۱۷).

اداره امور مساجد در جمهوری اسلامی ایران

منظور از اداره امور مساجد در جمهوری اسلامی ایران؛ هیئتی است که از طریق انتخابات و با رأی مستقیم مردم برای یک دوره مشخص تعیین و برابر تکالیف قانونی خود در زمینه اداره امور مساجد و به منظور تحقق رسالت و اجرای مأموریت‌های فردی، سازمانی، بخشی، ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی، فعالیت می‌نمایند.

گفتمان امام و رهبری (حضرت امام خمینی «رحمت الله علیه» و حضرت امام خامنه‌ای «مد ظله العالی»)

در اداره امور مساجد

گفتمان غالب جمهوری اسلامی ایران است که بر پایه اندیشه‌ها، آراء، نظرات، رهنمودها و تدابیر حضرت امام خمینی رحمت الله علیه و حضرت امام خامنه‌ای مد ظله العالی، شکل گرفته است؛ و ریشه در آموزه‌های دینی و اسلام ناب محمدی صلی الله علیه و آله و سلم دارد؛ و بر اساس اصل پیشرفته امام و رهبری در تصمیم‌گیری‌ها و اداره امور مساجد برای مسئولان و کارگزاران نظام، هدایت‌گر بوده و تصمیم‌ها و انجام فعالیت‌ها را در همه سطوح؛ هم‌سو، هماهنگ و هم‌افزا می‌نماید.

مسجد در قرآن و سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم

آنچه که مسلم است، قرآن بحث لفظی درباره مسجد ایراد نکرده است و تعریف مسجد در قرآن بر اساس برداشت از مفاهیم آیات مربوط به مسجد ارائه می‌گردد و انتظار بحث لفظی از قرآن در تعریف مسجد انتظار شایسته‌ای نیست:

۱. قرآن معابد قبل از اسلام را مسجد خوانده است، یعنی جایی که خدا در آنجا خوانده شود. قرآن در یک جا به فرزندان حضرت آدم علیه السلام خطاب می‌کند «زینت‌های خود را هنگام مسجد رفتن برگزینید» (اعراف / ۳۱) و در جایی دیگر خطاب به بنی اسرائیل می‌گوید «داخل مسجد می‌شوند چنانکه اولین بار داخل شدند» (اسراء / ۷) این آیات نشانگر آن است که مسجد محل عبادت و عبادتگاه است.

۲. قرآن بر پایه عرف به مکانی که به اسم مسجد ساخته می‌شود می‌گوید هر چند که از تمام اهداف

عالیه مسجد تھی بوده و حتی نماز خواندن در آن ممنوع و حتی تخریب آن لازم باشد، مانند مسجد ضرار که قرآن با همین عبارت (مسجد ضرار) از آن یاد می کند.

۳. مسجد به معنای سجده گاه، اعضای هفتگانه سجده در بدن نیز در قرآن آمده است. چنانکه قرآن می فرماید: «به درستی که مساجد (سجده گاه ها) از آن خداست و کسی را با خدا نخوانید» بنابر قول مشهور معنای این آیه مواضع سجده است.

۴. چهارمین تعریفی که از کلمه مسجد در قرآن به دست می آید، این است که مسجد به معنای همین مسجد معمولی و عرفی است. البته گاهی به معنی مساجدی خاص، مثل مسجد الحرام و مسجد النبی و مسجد قبا و گاهی نیز به معنای عام آن یعنی همین مساجدی که در عرف امروز معمول است، متذکر گردیده.

۵. مسجد به معنای بیوت (خانه های) پیامبران در قرآن وارد شده (باقی و همکاران، ۱۳۸۱: ۱۴۷). در تعریف مسجد از نظر پیامبر یک نکته مهم به چشم می خورد و آن اینکه در معرفی مساجد ماهیت آن را بیان داشته نه شکل و صورت آن را. بنابر تعریف پیامبر از مسجد، معلوم می شود مسجد جایی است و یا جایی باید باشد که شرافت حضور انبیا را دارا باشد و اطلاق خانه خدا بر آن صدق کند. فرهنگ پیامبر همان فرهنگ قرآن است. پیامبر اسلام در جای دیگری می فرماید: «همه زمین را برای من مسجد و طهور کردند» از این کلام پیامبر دو برداشت مفید میسور است: یکی اینکه هر جا شرایطی داشته باشد که با فرهنگ قرآن و سنت مطابقت کند (به عبارت دیگر بتواند مجلس انبیا، روشن به نور الهی و خانه خدا باشد) آنجا مسجد است. دیگر اینکه می گوید همچون یهود و نصاری نباشید که تنها و تنها معابد را محل عبادت می دانند. غرض از مسجد ملاقات با خدا است پس در هر جا این امکان فراهم شود آنجا مسجد است. روایات بسیاری از پیامبر اسلام رسیده که با معرفی مسجد در واقع اهل مسجد را هم معرفی می کند، همچون «مسجد خانه متقین است»، «انسانهای مسجیدی مؤمن هستند» و از این دست مطالب، که ضمن معرفی مسجد به اوصاف اهل آن نیز می پردازد. (باقی و همکاران، ۱۳۸۱: ۱۵۳).

اهمیت و فایده های نمازجماعت

آئین اسلام، از ابعاد اجتماعی مهمی برخوردار است و با عنایت به برکات آثار وحدت و تجمع و یکپارچگی، در بسیاری از برنامه هایش بر این بعد، تکیه و تأکید کرده است. یکی از راه ها و روشهای بسیار مؤثر برای گسترش و تعمیق فرهنگ نماز در جامعه، اقامه نماز جماعت است. اصولاً روح جمعی، روح خاصی است. نمازجماعت دارای آثار ارزنده ای است. نماز جماعت در میان مسلمانان، ایجاد الفت می کند و باعث تعمیق آن می گردد. این نماز، سند انسجام مسلمانان و تبلور انضباط آنهاست و نمونه ارزنده ای از هماهنگی مسلمانان می باشد. علاوه بر این گونه آثار و برکات، نقش والای نماز جماعت در اقامه نماز،

قابل توجه و عنایت است. به‌طور قطع یکی از راه‌هایی که در جامعه، به نماز جان تازه می‌بخشد و به آن قدرت و حاکمیت می‌دهد، نماز جماعت است. نماز جماعت مایه عظمت اسلام است و به همین خاطر مورد تأکید قرار گرفته است. (نعیم آبادی، بی‌تا: ۱۱۳) برگزاری نمازهای روزانه واجب نیز به‌صورت جماعت و گروهی، یکی از این برنامه‌هاست.

از آنجا که دین اسلام دین اجتماعی و دین توحید و همبستگی است برای نماز جماعت اهمیت بسیار قائل شده است. در قرآن مجید نیز به آن سفارش شده است. نماز جماعت در اسلام مظهر یگانگی و برادری و مهر و الفت است و بی آنکه کسی عهده‌دار نظم آن باشد؛ خود، دارای روح انضباط و ترتیب است. (امام خمینی: ۱۵۵) روایات زیادی در مورد عظمت این فریضه مهم وجود دارد که به چند مورد اشاره می‌گردد: از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نقل شده که: «مَنْ سَمِعَ النِّدَاءَ فَلَمْ يَجِبْهُ مِنْ غَيْرِ عِلَّةٍ فَلَا صَلَاةَ لَهُ؛ یعنی، نماز کسی که صدای اذان را بشنود و بی دلیل، در نماز جماعت مسلمانان شرکت نکند، ارزشی ندارد.» (وسائل، ج ۵ ص ۳۷۵، کنز العمال، ج ۸ حدیث ۲۲۷۹۹). در حدیث، تحقیر نماز جماعت، به منزله تحقیر خداوند به‌شمار آمده است: امام صادق علیه السلام از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نقل می‌فرماید که: «مَنْ صَلَّى الْغَدَاةَ وَالْعِشَاءَ الْآخِرَةَ فِي جَمَاعَةٍ فَهُوَ فِي ذِمَّةِ اللَّهِ فَمَنْ ظَلَمَهُ فَإِنَّمَا يَظْلِمُ اللَّهَ وَ مَنْ حَقَّرَهُ فَإِنَّمَا يُحَقِّرُ اللَّهَ؛ یعنی، هر کسی نماز صبح و عشا را با جماعت بجا آورد، در تحت نگهداری و ذمه خدا قرار می‌گیرد و هر کس به او ستم کند، گویا خدا را ستم کرده است و هر کسی او را تحقیر کند، همانا خدا را تحقیر کرده است.» (من لا یحضره الفقیه، ج ۱ ص ۳۷۷) (المحسن، ج ۱، ص: ۵۲). شرکت دائم در نماز جماعت، انسان را از منافق شدن بیمه می‌کند. (مستدرک الوسائل، ج ۱ ص ۴۸۸). و برای هر گامی که به‌سوی نماز جماعت و مسجد برداشته شود، ثواب و حسنه در نظر گرفته شده است. (کنز العمال، ج ۸ حدیث ۲۲۸۱۵) همین که کسی برای شرکت در نماز جماعت از منزل خارج می‌شود، یا در مسجد، در انتظار نماز جماعت به‌سر می‌برد پاداش کسی را دارد که در این مدت، به نماز مشغول بوده است. (کنز العمال، ج ۸ حدیث ۲۲۸۱۸ و ۲۲۸۲۷). تعداد حاضران در نماز جماعت، هرچه بیشتر باشد، پاداش آن بیشتر است. این کلام رسول خداست که فرمود: «ما کثر فهو احب الی الله» (کنز العمال، ج ۸ ص ۲۵۸).

ارکان مسجد

امام جماعت

که به تعبیر رهبر معظم انقلاب اسلامی «مدیر طبیعی مسجد» است.

مأمومین

که حضور پرشور و منظم و منضبطشان در مسجد، مهم‌ترین مصداق عمران مسجد تلقی می‌شود.

هیأت امنای

که از سوی مردم و با تایید امام جماعت برای اداره امور مسجد به امام جماعت کمک می کنند.

تشکیل های فعال در مسجد

نظیر پایگاه بسیج، کانون فرهنگی و هنری مسجد و... که عهده دار امور فرهنگی، اجتماعی و سیاسی مسجد هستند و با هماهنگی امام جماعت و پشتیبانی نیروی مقاومت، به پاسداری از ارزشهای انقلاب اسلامی مشغول اند.

خادم

که با نظافت و نظامت به هنگام و شایسته مسجد، موقعیت را برای اقامه نماز و انجام سایر وظایف مسجد فراهم می آورد. (طهمورثی: ۱۳۸۵)

دولت اسلامی نسبت به مساجد چه وظایفی دارد؟

دولتی نشدن روحانیت و مساجد امری پسندیده و مورد سفارش حضرت امام و مقام معظم رهبری است. اما رها کردن دولت و بی توجهی نظام به این دو رکن نظام هم قطعاً پسندیده نیست. در حال حاضر برای بعضی ها مستمسک خوبی پیدا شده است که خود علما گفته اند که شما به مساجد کار نداشته باشید. این خلط مبحث را کارشناسان برنامه و بودجه به خوبی آموخته اند زیرا اسم مسجد در برنامه اول و دوم توسعه اصلاً ذکر نشد و بندهای بسیار ناقصی در برنامه سوم درج گردیده است که منشا اثر نخواهد بود. تهیه، آماده سازی و تحویل زمین مناسب در شهرها، بخش ها و دهستانها جهت احداث مساجد به صورتی که در هر شهرک و مجتمع سازمانهای مسؤول با شروع احداث مجموعه های مسکونی همان طور که به فکر بهداشت و آموزش مردم هستند، با پیش بینی زمین مناسبی در بهترین محل به فکر معنویت مردم هم باشند. تامین مصالح ساختمانی و تجهیزات مورد نیاز مساجد به قیمت دولتی.

تامین آب، برق، تلفن و گاز مساجد و قیمت گذاری بر اساس نازلترین قیمت

برخورداری مساجد از تسهیلات بانکی نظیر وام بدون بهره

کمکهای بلاعوض جهت ساخت و ساز، با وضعیت فعلی تورم ساخت کامل مساجد از عهده مردم خارج است.

تصدی دولت در تامین اعتبار آموزش و حفظ نیروی انسانی مساجد.

احداث مسجد در راهها، پایانه ها، پادگانها، دانشگاهها و... همگی از شئون دولت است و دولت‌های گذشته نیز از خود آثار بسیار گرانبغی را به عنوان مساجد جامع به جا گذاشته اند.

در عصر انقلاب اسلامی که همراه است با احیای تمدن و فرهنگ اسلامی، جا دارد دولت در هر منطقه ای با مشارکت مردم و شوراهای حداقل در مرکز هر استان و به ویژه در شهرهایی نظیر تهران، شیراز، اصفهان و مشهد مساجدی را بسازد که شکوه و عظمت آن بیانگر عمق ایمان و اعتقاد مردم به دین و مذهب باشد.

نیست که هویت‌های متفاوت و گوناگون با هم در تعارض و ناهم‌هنگی باشند، بلکه هر کدام دارای جایگاه و وزن خاص خود هستند. اینکه هر فرد به لحاظ هویت شخصی، خود را چگونه تعریف کند که با ایده حاکمیت هماهنگ باشد یا نه در تولید امنیت مؤثر است. هویت فردی به تعریف بازاندیشانه فرد از خود اطلاق می‌شود و «خویشتن» مهم‌ترین وجه هویت فردی است. (گیدنز، ۱۳۷۸: ۸۲)

هویت قومی^۱

هویت قومی نوعی وضعیت روانی برانگیختگی است که در جریان آن اعضای گروه قومی، احساس پیوستگی و تعلق خاطر جدی (خیالی یا واقعی) بین خود و با سایر گروه‌ها می‌کنند. در این شرایط خاص ممکن است گرایش قوم‌مدارانه تقویت شود و احساسات مشترک در زمینه‌هایی مثل تاریخ، سرنوشت، منافع و نمادهای فرهنگی تجلی و بروز یابد (برتون، ۱۳۸۴: ۲۷-۲۴) ر واقع هویت قومی، بخش غیرتجاری ماهیت اقوام است و بخش تجاری را «ناسیونالیسم قومی» می‌نامند. ناسیونالیسم دربرگیرنده دو مفهوم ملت و دولت و اولویت وفاداری ملت به دولت و در قیاس انواع دیگر وفاداری موجود در جامعه است. (سینایی، ۱۳۸۰: ۱۸۲) درگیری و فعالیت قومی (مشارکت اجتماعی و رفتار فرهنگی) مشارکت در زندگی اجتماعی و رفتارهای فرهنگی گروه قومی خودی که شاخص‌های آن زبان، دوستان، سازمان اجتماعی، مذهب، سنت‌های فرهنگی و سیاست است. علاوه بر اینها رفتارهای فرهنگی مثل موسیقی، رقص، پوشش، روزنامه‌ها، مجلات، کتب، ادبیات، غذا، آشپزی، اوقات فراغت، سنت‌های فامیلی و خویشاوندی، نقش‌های خانوادگی دیگر، ازدواج درون‌گروهی، دانش، فرهنگ و تاریخ قومی ملاک‌های مهم هویت قومی به‌شمار می‌آیند. (Phinney, 1990: 1)

هویت بخشی

جامعه‌پذیری از طریق ارتباط دادن فرد با خاطرات تاریخی و فرهنگی جامعه برای وی هویت می‌آفریند. در جامعه‌پذیری افراد می‌آموزند و تحت تأثیر آموزش، بینش و رفتار آنها تغییرات اساسی پیدا می‌کند. در خصوص ماهیت، چیستی، کیستی، کجایی و هستی خود نگاه هویتی و ماندگار شده‌ای را می‌آموزند. در هر جامعه‌ای فرایند پرورش سیاسی از طریق کاربست آموزش صورت می‌گیرد و هدف آن آشناسازی تازه‌واردان با فرهنگ سیاسی جامعه است تا آن‌گونه که نظام انتظار دارد، رفتار کنند. در این فرایند ارزش‌ها و نمادهای هویت ملی نظیر: پرچم، سرود، زبان و ... ملی محترم و مقدس به‌شمار می‌آیند و هویت قومی در مجاورت هویت بازآموخته‌شده ملی در رتبه بعدی قرار می‌گیرد و سایر هویت‌های عرضی و غیرملی معارض دچار رنگ‌باختگی می‌شود (قاسمی، ۱۳۹۱: ۹)

مشارکت ملی و امنیت پایدار

بدون تردید عامل اصلی ایجاد امنیت پایدار «هماهنگی» هایی است که محصول اشتراک هویتی اقوام است.

1. ethnic identity

این قابلیت در همگرایی ملی خود را نشان می‌دهد. نگاهی به کشورهای با تنوع قومی نشان می‌دهد به‌رغم نقش بسیار مهم هویت مشترک در تأمین همگرایی ملی و به تبع آن امنیت پایدار و به‌رغم تمایزات و اختلافات شدید هویتی بعضی اقوام با حاکمیت مرکزی، کماکان پایداری امنیت در این کشورها ادامه دارد و گاه اقوام گوناگون سالیان سال، مدام و صلح‌آمیز کنار هم به زیست مشترک بر اساس منافع متقابل انسانی ادامه می‌دهند. حال سؤال این است که چرا و چه عوامل و متغیرهایی موجب تداوم و پایداری امنیت که محصول هم‌نوآوری و مشارکت ملی است، در جوامع با تمایزات هویتی می‌شود و الگوی عمل این متغیرها چگونه است؟ پاسخ اجمالی به بخش اول این سؤال این است که به نظر می‌رسد عوامل و متغیرهای دیگری وجود دارند که می‌توانند در مشارکت ملی و پایداری امنیت مؤثر باشند. اگرچه همگرایی هویتی عامل اصلی تولید همگرایی ملی و امنیت پایدار است، اما بدان معنا نیست که کاهش مؤلفه‌هایی از همگرایی هویتی بین اقوام و حاکمیت ملی موجب ازهم گسستگی شیرازه‌های وحدت و وفاق ملی شود و ایجاد بحران‌های اجتماعی، سیاسی و امنیتی کند و در نتیجه امنیت پایدار ازهم گسیخته و پایداری امنیت منتفی شود. این ادعا که عوامل هویتی، سامان‌بخش تداوم همگرایی ملی هستند بدان معناست که متغیر اصلی و مستقل تأثیرگذار در ایجاد همگرایی ملی، عنصر «همگرایی هویتی» است. برای مثال نسبت و اشتراکات هویتی مردمان و اقوام فارس‌زبان و شیعه ایران مرکزی با حاکمیت ملی این گونه است و اغلب این نوع همگرایی در تأمین امنیت پایدار و دوام امنیت حاکمیت ملی نشأت گرفته از همگرایی ملی بسیار مؤثر است و مشکل خاصی پدید نمی‌آید و نیامده است.

مسجد از منظر امام خمینی رحمت الله علیه (مضامین)

ارتش اسلام هر جا رفته است و سردارهای اسلام هر جا پا گذاشتند، همان جایی که پا گذاشتند اول مسجد درست کردند. وقتی به قاهره رسیدند اول خط کشیدند برای مسجد و همه جا این طور بود؛ مسجد مطرح بود، معبد مطرح بود و ارتش اسلام برای آباد کردن مساجد و محرابها کوشش می‌کردند. (صحیفه امام، ج ۱۲، ص: ۵۰۷)

پیغمبر اسلام با آن وضعی که آن وقت داشت و بنده‌هایی که همه خاضع او شده بودند، توی مجلس وقتی می‌نشست نمی‌فهمید کسی که کدامیک از آنها پیامبر است. عرب می‌گفت کدام پیغمبر است؟ آن با اسم پیغمبر می‌گفت این. وضعش این طور بود که مجلسش مسجد بود. در مسجد بود و همه کارهای بزرگ دنیا را هم مساجد انجام می‌دادند. (صحیفه امام، ج ۱۷، ص: ۲)

در صدر اسلام، مسجد و نماز جمعه یک ابزاری بود در دست کسانی که می‌خواستند فعالیت در امور کشوری بکنند. از مسجد همه این مسائل بیرون می‌رفت، شکل می‌گرفت. (صحیفه امام، ج ۱۷، ص: ۳)

اسلام است که از حلقوم روحانیت بیرون می‌آید اینها را نشکنید. خدایا، تو می‌دانی که من برای اینکه

معمم هستم از روحانیت طرفداری نمی‌کنم. برای اینکه می‌دانم این قشرند؛ این قشرند که می‌توانند ملت را نجات بدهند؛ این قشرند که مردم آنها را می‌خواهند. این مساجد است که این بساط را درست کرد. این مساجد است که نهضت را درست کرد. (صحیفه امام، ج ۸، ص: ۶۰).

ملت مبارز رمز پیروزی را یافته است، و با هوشیاری دریافته که بسیج عمومی از سنگرهای الهی مساجد و منابر و محافل دینی گردید. (صحیفه امام، ج ۹، ص: ۲۶).

ما انقلاب کردیم مسجد درست کنیم. ما برای خدا انقلاب کردیم. شما، ملت ما انقلاب کرده است و از زبان ملت است که «جمهوری اسلامی». جمهوری اسلامی باید همه چیزش اسلامی باشد. (صحیفه امام، ج ۱۵، ص: ۱۴).

اگر این مسجد و مرکز ستاد اسلام قوی باشد ترس از فانتومها نداشته باشید. ترس از امریکا و شوروی و اینها نداشته باشید. آن روز باید ترس داشته باشید که شما پشت بکنید به اسلام. پشت کنید به مساجد. (صحیفه امام، ج ۱۳، ص: ۲۱).

هر چه قدرت اسلام پیش مردم زیادتر باشد، مسجدها بهتر می‌شود و منبرها بهتر. یعنی اجتماع مسجد برای خداست و هر چه قدرت الهی،... قدرت احکام الهی در یک منطقه‌ای بیشتر باشد، مساجد آبادتر است. (صحیفه امام، ج ۹، ص: ۴۷۸).

امیدوارم که مسلمانها روز قدس را بزرگ بشمارند و در همه ممالک اسلامی، در روز قدس، در روز جمعه آخر ماه مبارک، تظاهر کنند، مجالس داشته باشند، محافل داشته باشند، مسجد داشته باشند، در مساجد فریاد بزنند. وقتی یک میلیارد جمعیت فریاد کرد، اسرائیل نمی‌تواند، از همان فریادش می‌ترسد. (صحیفه امام، ج ۱۳، ص: ۸۰).

این مساجد را باید مسلمانها پر کنند از جمعیت، این سنگرهای اسلامی را پر کنند از جمعیتها و در آنجا مسائل روز را بگویند و فریاد کنند. الآن ما احتیاج به «الله اکبر» داریم. (صحیفه امام، ج ۸، ص: ۵۰۸). من امروز باید بگویم که تکلیف است برای مسلمانها. حفظ مساجد امروز جزء اموری است که اسلام به او بسته است. (صحیفه امام، ج ۱۳، ص: ۱۹).

اینها از مساجد می‌ترسند. اینها بیخ گوش شما می‌گویند که این آخوند، که از او کاری نمی‌آید، مسجد می‌روید چه کنید؟ خودمان می‌رویم فلان جا نماز می‌خوانیم. نماز نمی‌خوانند بخوانند، می‌خوانند نماز را بشکنند. نماز می‌خوانند؛ با این نمازهایی که در مسجدها می‌روند و نمی‌گذارند که مسلمانها نماز درست خودشان را بخوانند؟ با این نمازها می‌خوانند نماز را بشکنند. (صحیفه امام، ج ۱۱، ص: ۵۰۲).

مراکزی که مراکز بسط حقیقت اسلام است، بسط فقه اسلام است و آن مساجد است. (صحیفه امام، ج ۱۳، ص: ۱۵).

مسجد... مرکز ستاد اسلام است. (صحیفه امام، ج ۱۳، ص: ۱۹۰)

مساجد و محافل دینیه ... سنگرهای اسلام در مقابل شیاطین است. (صحیفه امام، ج ۲، ص: ۴۵۱)

مساجد... دژهای محکم اسلام است. (صحیفه امام، ج ۹، ص: ۲۳۸)

این مساجد سنگرهای اسلام است. محراب محل حرب است. اینها سنگرند برای اسلام. (صحیفه امام، ج ۱۵، ص: ۱۴)

«محراب» به آن می‌گویند؛ یعنی، آنجایی که حرب از آن شروع می‌شود؛ محل حرب (صحیفه امام، ج ۱۲، ص: ۳۹۳)

آقایان هم باید تبلیغ کنند که این مجالس بهتر بشود و مجالس جماعت است که مردم در هر روز مجتمع بشوند در مساجد، نه همان مجتمع بشوند، بگذارند این پیرومردها و از کار افتاده‌ها بروند. نه، مساجد باید مجتمع بشود از جوانها. (صحیفه امام، ج ۱۳، ص: ۳۲۵)

این جماعات در تمام کشورهای مسلمین، و در هر شهر و ده و روستا، اینها یک امور اجتماعی-سیاسی است که اهل یک بلد در مساجد مجتمع بشوند و مشکلات خودشان را نسبت به آن بلد حل بکنند. (صحیفه امام، ج ۱۳، ص: ۲۷۵)

مسجد النبی، مرکز سیاست اسلامی بوده است و ثقل قدرت اسلامی. مسجد الحرام و مساجد در زمان رسول اکرم مرکز جنگها و مرکز سیاستها و مرکز امور اجتماعی و سیاسی بوده. (صحیفه امام، ج ۱۶، ص: ۳۸۸)

...مسائل سیاسی‌اش بیشتر بوده. هر وقت می‌خواستند به جنگ بفرستند اشخاص را و بسیج کنند مردم را برای جنگها، از مسجد شروع می‌کردند این امور را (صحیفه امام، ج ۱۸، ص: ۵)

مسجد مرکز تبلیغ است. در صدر اسلام از همین مسجدها جیشها، ارتشها، راه می‌افتاده، مرکز تبلیغ احکام سیاسی اسلام بوده مسجد. هر وقت یک گرفتاری پیدا می‌شد، صدا می‌کردند که «الصلاه بالجماعه» اجتماع می‌کردند؛ آن گرفتاری را طرح می‌کردند، این صحبتها را می‌کردند. مسجد، مرکز اجتماع سیاسی است. (صحیفه امام، ج ۱۰، ص: ۱۷)

مسجد مسلمین در زمان رسول خدا و در زمان خلفایی که بودند. هر جور بودند. مسجد مرکز سیاست اسلام بوده است. (صحیفه امام، ج ۲، ص: ۳۲) چیزهایی که مسلمین، اجتماع مسلمین بر آن احتیاج دارند، خبری نیست. نماز جمعه‌ها را همان طوری که در صدر اسلام، مساجد، محافل و نمازها جنبه سیاسی داشته است، از مسجد راه می‌انداختند لشکر را به جنگی که باید بکنند و به آنجایی که باید بفرستند. از مسجد مسائل سیاسی طرح‌ریزی می‌شد. از مسجد مسجد محل این بود که مسائل سیاسی در آن طرح بشود. (صحیفه امام، ج ۱۸، ص: ۴۲۵)

سید مظلومان یک وسیله‌ای فراهم کرد برای ملت که بدون اینکه زحمت باشد برای ملت، مردم مجتمعند. اسلام مساجد را سنگر قرار داد و وسیله شد از باب اینکه از همین مساجد، از همین جمعیتها، از همین جماعات، از همین جمعه‌ها و جماعات، همه اموری که اسلام را به پیش می‌برد. (صحیفه امام، ج ۱۷، ص: ۵۵)

مساجد، باید مرکز (سیاست باشد) همان طوری (که) صدر اسلام مرکز سیاست بوده مساجد. مساجد مثل اینها نبوده است که فقط مرکز چه باشد. خطبه نماز جمعه خطبه سیاسی بوده همیشه. مساجد مرکز بسیج قشون بوده؛ مرکز تبلیغات اسلام بوده است. اینها ان شاء الله تدبیر می‌شود. (صحیفه امام، ج ۸، ص: ۲۰۰)

همین مساجد و همین روضه‌ها و همین روضه‌های هفتگی، همین‌ها توجه مردم را و همان هماهنگی را ایجاد می‌کند. اگر دولتهای دیگر بخواهند هماهنگی بین تمام قشرها پیدا کنند میسر نیست برایشان. با صدها میلیارد تومان هم برایشان میسر نیست. (صحیفه امام، ج ۱۱، ص: ۱۰۰)

اسلام دین سیاست است، دینی است که در احکام او، در مواقف او، سیاست به وضوح دیده می‌شود. در هر روز اجتماعات در تمام مساجد کشورهای اسلامی، از شهرستانها گرفته است تا دهات و قرا و قصبات، روزی چند مرتبه اجتماع برای جماعت، و برای اینکه مسلمین در هر بلد، در هر قصبه‌ای، از احوال خودشان مطلع بشوند؛ از حال مستضعفین اطلاع پیدا بکنند. (صحیفه امام، ج ۹، ص: ۳۳۳)

امیدواریم حالا هم مساجد ما برگردد به آن وقتی که مسجد، محل حل و عقد امور باشد، و مسجد محل نقشه‌های جنگ باشد، همه چیز باشد. و مسجدیها باشند که بتوانند کارها را بخوبی انجام بدهند. (صحیفه امام، ج ۱۷، ص: ۲۳۳)

مساجد بهترین سنگرها و جمعه و جماعات مناسب‌ترین میدان تشکل و بیان مصالح مسلمین می‌باشند. (صحیفه امام، ج ۲۰، ص: ۳۳۸)

اشخاصی که در مسجد می‌روند باید تربیت بشوند به تربیت‌های اسلامی. مساجد را خالی نگذارید. (صحیفه امام، ج ۱۲، ص: ۵۰۰)

باید در ماه مبارک تربیت و تعلیم به تمام معنا در همه بعدهایش در مساجد باشد؛ در محافل دیگر باشد. مساجد را خالی نگذارید. (صحیفه امام، ج ۱۲، ص: ۵۰۱)

از مسجد می‌رفتند به میدان، به میدان جنگها. در جمعه‌ها که خطابه می‌خواندند، یا غیر جمعه که می‌رفت آن سردارشان منبر و صحبت می‌کرد، از آنجا راهشان می‌انداخت برای اینکه بروند مبارزه کنند. و یک همچنین روحیه، که از مسجد تحقق پیدا می‌کند. (صحیفه امام، ج ۹، ص: ۸۹)

مسجدها محلی بوده است که از همان مسجد ارتش راه می‌افتاد برای جنگ با کفار و با قلدرها؛ از همان

در این موقع حساس سرنوشت ساز، که با ماه مبارک رمضان نیز مصادف است، باید اجتماعات در مساجد و محافل مذهبی هر چه بیشتر و باشکوهتر برپا شود، و اهل منبر و خطبای محترم به روشنگری و سازندگی هر چه بیشتر قیام و اقدام نمایند، و توطئه خیانتکاران و وابستگان به اجانب را خنثی نمایند، و نهضت اسلامی عظیم را حفظ نموده و به پیش ببرند؛ و ملتشریف با اجتماعات خود قطع طمع اجانب

و مفتخوار را بنمایند. (صحیفه امام، ج ۹، ص: ۲۶).

ائمه جماعت باید این مساجد را محکم نگه دارند. (صحیفه امام، ج ۱۳، ص: ۱۲).

آقایان سعی کنید در دانشگاه پرچم اسلام را بالا ببرید؛ تبلیغات مذهبی بکنید؛ مسجد بسازید؛ اجتماعاً

نماز بخوانید؛ تظاهر به نماز خواندن بکنید. وحدت مذهبی لازم است. (صحیفه امام، ج ۱، ص: ۲۶۷).

هم دانشگاهها را حفظ کنید، هم مساجد را حفظ کنید، منافات با هم ندارد. دانشگاهی باشید، مسجد

هم بروید. مساجد را هم تعمیر کنید. (صحیفه امام، ج ۱۲، ص: ۵۰۱)

ائمه جمعه، ائمه جماعت، روحانیون محترم، اینها باید توجه به این معنا داشته باشند که اینها پدر هستند

از برای ملت. (صحیفه امام، ج ۱۹، ص: ۲۵۰).

اگر خدای نخواست در منبر شما چیزی بگویند که خودتان عاملش نیستید و مسجد چیزی بگویند

که خودتان بر خلاف او عمل می کنید، مردم دلتان را از شما منصرف می شود و این کم کم موجب

شکست اسلام می شود و این به عهده همه ماست. (صحیفه امام، ج ۱۷، ص: ۴۹۴)

مردم را مجهز نگه دارند، و اسلام را با دست مردم نگه دارید و خودتان هم در مساجد، در منابر مردم را

دعوت به صلاح بکنید. (صحیفه امام، ج ۱۷، ص: ۴۹۷).

باید ما وضع را در نماز جمعه ها، در مساجد، در ائمه جمعه و جماعت، در همه جا (روشن کنیم) که از

اینجا از طرف ائمه جمعه و جماعات باید همه چیزها در دنیا منتشر بشود. (صحیفه امام، ج ۱۷، ص:

۴۰).

علما در مساجد مردم را دعوت به وحدت کنند، این جمهوری باقی می ماند و امور به تدریج درست

می شود. ما هم میل داریم که احکام اسلام صد در صد اجرا شود. (صحیفه امام، ج ۱۹، ص: ۳۰۴).

مساجد از منظر امام خامنه ای مدظله العالی (مضامین)

معبد در همه ادیان هست که می نشینند در آنجا و عبادت می کنند- لکن مسجد با معابد مسیحی و

یهودی و بودایی و بعضی جاهای دیگر که ما دیده ایم یا شنیده ایم متفاوت است. (امام خامنه ای؛

۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

در مسجد، پیغمبر اکرم نمی رفت فقط نماز بخواند و بیرون بیاید؛ کاری که برای اجتماع پیش می آمد و مهم

بود، صدا میزدند: اَلصَّلَوةُ جَامِعَةٌ؛ بروید به سمت محل صلات. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

در تاریخ اسلام مشاهده می کنید که مساجد، مرکزی برای تعلیم بود؛ در روایات می خوانیم که در

مسجد الحرام یا مسجد النبی حلقه درس زید و عمرو و بکر از نخله های مختلف فکری و مذهبی وجود

داشت. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

مسجد پایگاه است و این پایگاه بر محور ذکر و نماز است.. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

مسجد پایگاه است؛ نه فقط پایگاه برای فلان مسئله اجتماعی، [بلکه] مسجد میتواند پایگاه همه کارهای نیک باشد؛ پایگاه خودسازی، انسان‌سازی، تعمیر دل و تعمیر دنیا و مقابله با دشمن و زمینه‌سازی برای ایجاد تمدن اسلامی و بصیرت‌افزایی افراد. (امام خامنه‌ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

پیش‌نمازی مسجد تنها وظیفه امام جماعت نیست؛ پیش‌نمازی هم یکی از کارها است. اقامه نماز، اقامه حق و عدل، اقامه دین، ابلاغ احکام دینی، وظیفه ما به‌عنوان پیش‌نماز و به‌عنوان امام جماعت است. (امام خامنه‌ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

محور مسجد امام جماعت است، اگر این شد، احساس مسئولیت انسان سنگین خواهد شد. (امام خامنه‌ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

یکی از کارهای اساسی عبارت است از امامت مسجد؛ [این] یک کار مهم است؛ به‌عنوان یک کار حاشیه‌ای نباید به آن نگاه کرد. (امام خامنه‌ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

عرض نمی‌کنیم که وقتی امام جماعت شدیم، از همه کارهای دیگر دست برداریم؛ نه، میتواند انسان به‌قدر ظرفیت خود به کارهای دیگر علمی یا غیرعلمی بپردازد لکن حق مسجد باید ادا بشود. (امام خامنه‌ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

یکی از ابتکارات مهم امام بزرگوار ما، از هنرهای بزرگ این مرد بزرگ همین بود که از اول انقلاب مساجد را محور قرار داد. (امام خامنه‌ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

مسجد پایگاه انواع و اقسام فعالیت‌های اجتماعی است؛ یعنی وقتی ما مردم را گرد این محور جمع کردیم، از آنها چه می‌خواهیم. یکی از چیزهایی که می‌خواهیم این است که به فعالیت‌های اجتماعی بپردازند. (امام خامنه‌ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

مسجد محل پمپاژ فکرها و پراکندن وظایف مختلف و کشاندن مردم به کارهای گوناگون است. مسجد برای انجام فعالیت‌های اجتماعی و پایگاه فعالیت‌های اجتماعی است. (امام خامنه‌ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

مسجد عبارت است از هسته مقاومت. مقاومت نظامی و امنیتی و امثال اینها هم قطعاً مقاومت است، اما بالاتر از آن، مقاومت فرهنگی است. (امام خامنه‌ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

مسجد پایگاه بزرگ بسیج فرهنگی و حرکت فرهنگی است؛ شیوه کار را باید در مسجد آموخت که چه کار کنیم. (امام خامنه‌ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

حرفی که شما [ائمه جماعات] با مأمومین خودتان و مسجدی‌های خودتان می‌زنید، از نطق تلویزیونی و مانند اینها بمراتب کارآمدتر و مؤثرتر است. (امام خامنه‌ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

مسجد هسته مقاومت است، منتها مقاومت بانواع؛ مقاومت فرهنگی، مقاومت سیاسی، و درجای خود هم مقاومت امنیتی و نظامی؛ کما اینکه در مساجد [اینگونه بوده]. (امام خامنه‌ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

مسجد، [هم] پایگاه مقاومت است، هم [پایگاه] رشد فعالیت‌های فرهنگی و هدایت فرهنگی و بصیرت

فرهنگی [است]. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

وقت نماز، مسجد باید باز باشد. هر سه وقت در مسجد باید نماز جماعت برگزار بشود؛ بنا را بر این باید گذاشت. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

در مسجد از پیش از ظهر که باز میکنند برای نماز ظهر و عصر، تا شب بعد از نماز عشا باز باشد؛ این جور نباشد که در مسجد را ببندند. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

بعضی ها مسجد را از مسائل سیاسی میخواهند بکلی برکنار بدارند. [میگویند] آقا شما وارد سیاست نشوید، کار خودتان را بکنید. یعنی بیایید همان نمازتان را بخوانید و بروید؛ فقط پیش نمازی محض. این همان سکولاریسم است. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

بایستی برای جوامع جایگاه خاص در مسجد ایجاد کرد؛ یعنی واقعاً باید برای جذب جوان برنامه ریزی کرد. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

مؤمنین همه باید بیایند به مسجد و استفاده کنند، اما جوانها را باید جذب مسجد بکنیم. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

اینکه جوان مسجد را خانه خود و جایگاه خود بشناسد و به آن انس پیدا کند و رفت و آمد پیدا بکند، خیلی برکات دارد. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

هر کدام از مساجد میتواند یک سرگذشت واقعی جذاب درس آموزی داشته باشد برای کسانی که امروز در مسجدند و کسانی که فردا به این مسجد خواهند آمد؛ این را در قالبهای گوناگون - قالب کتاب، قالب مقالات مجله ای، قالب عکس، قالب کلیپ - می شود درآورد؛ اینها را می شود تبیین کرد. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

چقدر از مساجد هستند که شهدای نام آوری در این مساجد تربیت پیدا کردند، بعد خارج شدند و در راه خدا به شهادت رسیدند؛ این تاریخ را ما بایستی حفظ کنیم. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

«روز مسجد» اساساً یک روز انقلابی است... به مناسبت آتش زدن مسجدالاقصی و مقابله با دشمن صهیونیست است؛ با این نگاه به روز مسجد نگاه کنید و حرکت را در این مسیر قرار بدهید. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

مسجد ابتکاری است که اسلام در آغاز ولادت خود برگزید. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

مسجد پایگاه است و این پایگاه بر محور ذکر و نماز است. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

یکی از کارهای مهم ائمه محترم جماعات در مساجد، تبیین مسئله نماز برای مردم است. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

مسجد پایگاه خودسازی، انسان سازی، تعمیر دل و تعمیر دنیا و مقابله با دشمن و زمینه سازی برای ایجاد

تمدن اسلامی و بصیرت‌افزایی افراد است. (امام خامنه‌ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

محور مسجد امام جماعت است. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

مسجد پایگاه انواع و اقسام فعالیت‌های اجتماعی است. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

مسجد پایگاه بزرگ بسیج فرهنگی و حرکت فرهنگی است. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

مسجد هسته مقاومت است (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

مسجد، [هم] پایگاه مقاومت است، هم [پایگاه] رشد فعالیتهای فرهنگی و هدایت فرهنگی و بصیرت

فرهنگی، [است]؛ در دل فرهنگ، سیاست هم هست. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

بایسته، برای جوامع جایگاه خاص در مسجد ایجاد کرد. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

اینکه جوان مسجد را خانهٔ خود و جایگاه خود بشناسد و به آن انس پیدا کند و رفت و آمد پیدا بکند،

خیلی برکات دارد. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

«روز مسجد» اساساً یک روز انقلابی است. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

مبنای مسجد ذکر و نگاه الهی و توجّه الهی است. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

مسجد پایگاه است؛ پایگاه خودسازی، انسان‌سازی، تعمیر دل و تعمیر دنیا (امام خامنه‌ای؛

(1395/0.5/31)

در تاریخ اسلام مساجد، مرکزی برای تعلیم بود. (امام خامنه ای؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱)

مسجد به عنوان یک پایگاه دین، عبودیت و معرفت، می تواند برای جوامع اسلامی منشأ و سرآغاز حرکات

بزرگ و برکات ماندگار باشد. (امام خامنه ای؛ ۱۳۷۵/۱۰/۱۹)

ملت ایران باید مساجد را مغتنم بشمارد و آن را پایگاه معرفت و روشن بینی و روشنگری و استقامت ملی

به حساب آورند. (امام خامنه ای؛ ۱۳۷۵/۱۰/۱۹)

مسجد، هم مدرسه است، هم دانشگاه، هم مرکز تفکر و تأمل، هم مرکز تصفیۀ روح، هم مرکز خلوص و

مرکز اتصال بنده به خداست. (امام خامنه ای؛ ۱۳۷۵/۱۰/۱۹)

مسجد به عنوان یک پایگاه دین، عبودیت و معرفت، میتواند برای جوامع اسلامی منشأ و سرآغاز حرکات

بزرگ و برکات ماندگار باشد. (امام خامنه ای؛ ۱۳۷۵/۱۰/۱۹)

یکی از علل پیروزی این انقلاب مبارک در ایران اسلامی - و یا لاقلاً سهولت این پیروزی - این بود که

مردم به مساجد اقبال پیدا کردند. (امام خامنه ای؛ ۱۳۷۵/۱۰/۱۹)

مسجد، هم مدرسه است، هم دانشگاه، هم مرکز تفکر و تأمل، هم مرکز تصفیه روح، هم مرکز خلوص

و مرکز اتصال بنده به خداست. ارتباط زمین و آسمان است. جایی است که انسان خود را به منبع

لا يزال فيض و قدرت وصل میکند. انسان در مسجد، خود را به خدا متصل می کند. (امام خامنه ای؛

(۱۳۷۵/۱۰/۱۹)

مسجد ارتباط زمین و آسمان است. جایی است که انسان خود را به منبع لایزال فیض و قدرت وصل می-کند. (امام خامنه ای؛ ۱۳۷۵/۱۰/۱۹)

انسان در مسجد، خود را به خدا متصل می کند. (امام خامنه ای؛ ۱۳۷۵/۱۰/۱۹)

ملت ایران باید مساجد را پایگاه معرفت و روشن بینی و روشنگری و استقامت ملی به حساب آورند.

(امام خامنه ای؛ ۱۳۷۵/۱۰/۱۹)

قدر مساجد و جلسات مذهبی را بدانیم. و مسجد مورد بی اعتنائی قرار نگیرد. (امام خامنه ای؛

۱۳۸۵/۰۸/۱۷)

پیش نماز مسجد، باید مسجد را خانه خود، جایگاه خود و اداره خود بدانند. (امام خامنه ای؛

۱۳۸۵/۰۸/۱۷)

در مسجد اسلامی، شور و بهجت عبادت خالص با نشاط زندگی پاک و خردمندانه و سالم، در هم

می آمیزد و فرد و جامعه را به طراز اسلامی آن نزدیک می کند. (امام خامنه ای؛ ۱۳۸۹/۰۷/۱۸)

مسجد، مظهر آمیختگی دنیا و آخرت و پیوستگی فرد و جامعه در دیدگاه و اندیشه مکتب اسلام است.

(امام خامنه ای؛ ۱۳۸۹/۰۷/۱۸)

هیچیک از ما نباید و نمی توانیم خطری را که از کمبود مسجد یا ضعف و نارسائی مساجد، جامعه و

جوانان و خانواده ها و نسل های آینده را تهدید می کند، غافل بمانیم و خود را از برکات عظیمی که مسجد

طراز اسلامی به کشور و نظام و مردم هدیه میکند، محروم سازیم. (امام خامنه ای؛ ۱۳۸۹/۰۷/۱۸)

هم اکنون با وجود دهها هزار مسجد در کشور، جای هزاران مسجد دیگر در روستاها، شهرها، شهرکها

و مجتمع های مسکونی خالی است. دسترسی آسان به مسجد، نیاز ضروری مؤمنان و جوانان و نوجوانان

ما است. (امام خامنه ای؛ ۱۳۸۹/۰۷/۱۸)

حضور جوانان و روحیه های بسیجی باید محیط مسجد را زنده و پرنشاط و آینده پو و لبریز از امید سازد.

میان مسجد و مراکز آموزشی در هر محل، همکاری و پیوند تعریف شده و شایسته ای برقرار گردد. چه

نیکوست که دانش آموزان برجسته و ممتاز در هر محل، در مسجد و در برابر چشم مردم و از سوی امام

جماعت، تشویق شوند. مسجد باید رابطه خود را با جوانانی که ازدواج میکنند، با کسانی که به موفقیت های

علمی و اجتماعی و هنری و ورزشی دست می یابند، با صاحب همتانی که کمک به دیگران را وجهه همت

میسازند، با غمدیدگانی که غمگساری می جویند، و حتی با نوزادانی که متولد میشوند، برقرار و مستحکم

کند. (امام خامنه ای؛ ۱۳۸۹/۰۷/۱۸)

مسجد باید در هر منطقه و محل؛ مأمن و مأیه خیر و برکت باشد و به طریق اولی، وسیله زحمت و آزار

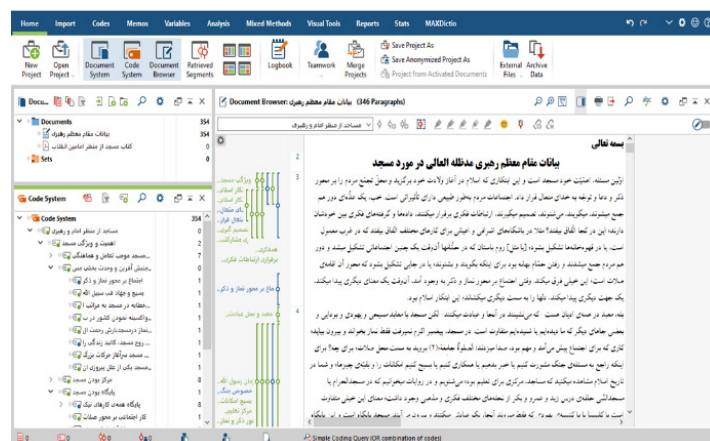
مجاوران نگردد. پخش صداهای آزاردهنده بویژه در شب و هنگام آسایش مردم، کاری ناروا و در مواردی خلاف شرع است. تنها صدائی که باید از مسجد در فضا طنین بیفکند بانگ اذان با صوت خوش و دلنواز است. (امام خامنه ای؛ ۱۳۸۹/۰۷/۱۸)

در دانشگاهها و دیگر مراکز انسانی انبوه، مسجد می تواند جایگاه امن و صفا باشد، و امام جماعت، غمگساری و راهنمایی و همدلی را در کنار اقامه نماز، در آن مهبط رحمت و هدایت الهی به نمازگزاران هدیه کند. (امام خامنه ای؛ ۱۳۸۱/۰۶/۱۶)

به مدیران آموزش و پرورش و علوم یادآوری می کنم که سهم مسجدسازی و مسجدپردازی باید در اعتبارات فعالیت های فوق برنامه، در ردیف اول و بیش از سهم دیگر بخش های این سرفصل باشد. (امام خامنه ای؛ ۱۳۸۱/۰۶/۱۶)

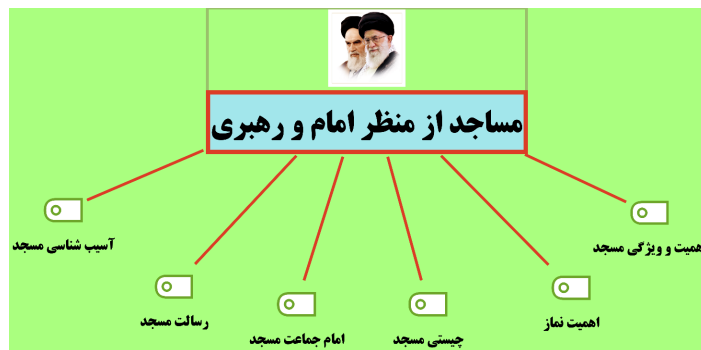
تحلیل یافته های پژوهش

تحقیق از نظر نوع کاربردی -توسعه ای، از نظر ماهیت کیفی و از منظر روش توصیفی تحلیل داده بنیاد است. ابزار جمع آوری داده ها از طریق کتابخانه ای و با مراجعه به کتابها و سایت انجام شده است. تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزار کیفی MAXQDA انجام شده به نحوی که ابتدا فایل های وردی مربوط به بیانات امام خمینی رحمت الله علیه (۷۵ مضمون) و امام خامنه ای مد ظله العالی (۷۷ مضمون) وارد نرم افزار گردیده سپس مضامین مربوط به صورت باز، محوری و انتخابی کدگذاری شده (۳۵۴ کد احصاء شده)؛ خروجی نرم افزار به صورت مقوله های اساسی و مفاهیم در قالب نمودار ارائه گردیده است. نمایی از اسناد مرتبط با مساجد (فایل و مضامین) و کدگذاری های انجام شده در نرم افزار مزبور در شکل شماره ۱ نشان داده شده است.

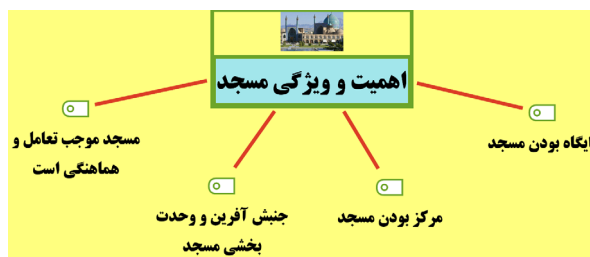
شکل ۱-نمایی از کدگذاری داده ها در نرم افزار مکس کیودا

مساجد (مؤلفه های اساسی)

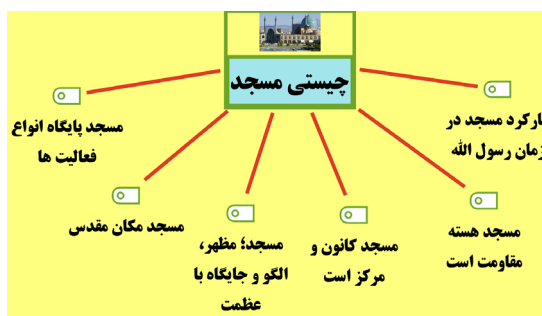
شکل ۲-مؤلفه های مساجد از منظر امام و رهبری

مساجد (مؤلفه اهمیت و شاخص های امنیت زا)

شکل ۳- مؤلفه اهمیت و شاخص های امنیت زا

مؤلفه چیستی مسجد و شاخص های آن

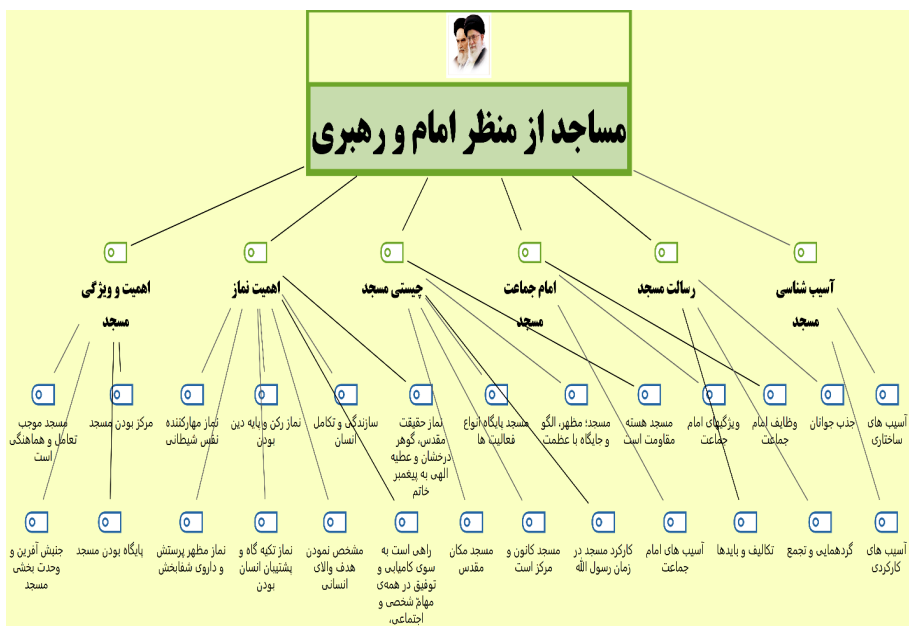
شکل ۴-مؤلفه چیستی مسجد و شاخص های آن

[illegible]

شکل ۵- مؤلفه آسیب شناسی مسجد و شاخص های امنیت زا مرتبط با هویت، انسجام و مشارکت

نتیجہ گیری

الف- ابعاد، مؤلفه ها و شاخص های برآمده از نرم افزار تحلیل کیفی داده بنیاد MAXQDA (امنیت را مرتبط با هویت، انسجام و مشارکت)

شکل ۶- مساجد از منظر امام و رهبری (مؤلفه ها و شاخص ها)

ب- پیشنهادها

۱) اقدامات اثربخش

تبیین جهت‌گیریهای ارزشی در راستای امنیت‌سازی شامل:

- همسو کردن اقدامات با هویت‌ها، ارزش‌ها و احکام شرعی مسجد؛

- شفاف‌سازی ارزش‌ها، تقدس و احکام شرعی؛

وظایف عمومی شامل:

- رهبری معنوی؛

- توسعه و مشارکت فعالان؛

- مدیریت و توسعه ارتباطات؛

- تصمیم‌گیری مشارکتی و مدیریت جلسات؛

- برنامه‌ریزی کارکردی مساجد؛

مسئله برنامه‌ریزی‌های کارکردی مسجد در ارتقاء نقش مسجد از نمازخانه به مسجد فرهنگی، مطابق با الگوی مسجد پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم نقش بسیار مهمی بر عهده دارند. در گذشته‌ای نه چندان دور، مساجد محل تنوعی از عملکردها و مرکز فعالیت‌های فرهنگی - اجتماعی در جامعه بوده‌اند. به‌عنوان مثال، مساجد جامع محورهای عمده حرکت‌ها و تحولات فرهنگی - اجتماعی در جوامع و شهرهای اسلامی بوده‌اند. علاوه بر آنکه مساجد در برهه‌های حساس تاریخی نشان داده‌اند که می‌توانند عملکردهای اجتماعی را در جامعه به‌عهده بگیرند. به‌عنوان مثال، در دوران مبارزات مردمی و سال‌های ابتدایی انقلاب اسلامی، مساجد همواره مرکز فرهنگی - اجتماعی در جامعه بوده‌اند، و عموم مردم در سابقه تاریخی خود شکل‌گیری فعالیت‌های فرهنگی و ایجاد حرکت‌های اجتماعی را در مساجد می‌شناسند.

- هماهنگی و انسجام؛

- تقسیم کار و شرح نقش‌ها؛

- تخصیص منابع و مدیریت مالی؛

مدیریت عملیات یا فرایند شامل:

- الگوبرداری از سیره، سنت و کلام معصومین علیهم السلام

- الگوبرداری از مساجد موفق؛

- طراحی محتوای برنامه‌ها و خدمات بر اساس نیاز و انتظارات مخاطب؛

- بهبود فرآیندها یا نحوه ارائه برنامه‌ها و خدمات مرتبط با مسایل امنیتی؛

۲) آموزش در راستای امنیت افزایی

هیچ ارتقایی در حوزه امنیتی بدون آموزش امکان‌پذیر نیست لذا پیشنهاد می‌گردد با مشارکت سازمان‌های مرتبط خصوصاً حوزه‌های علمیه، کمیته‌ای با عنوان «کمیته طرح تحول فرهنگ دینی و امنیتی منطبق بر مسجد تراز اسلامی در مساجد» تشکیل و با اختصاص اعتبار مورد نیاز، در راستای ارتقای شایستگی‌های امنیتی امامان مساجد، فعالان و جماعت مأمومین اقدامات لازم را در سطح ملی پیش‌بینی و اجرا نماید. تهیه طرح‌های آموزشی ارتقای فرهنگ مسجد منطبق بر اصول امنیتی و دفاعی یکی از اقدامات این کمیته می‌تواند باشد.

۳) الگوبرداری از سیره، سنت و کلام معصومین علیهم السلام

پیشنهاد می‌گردد رفتار و احادیث معصومین علیهم السلام در رابطه با مسجد توسط محققان سازمان‌های بالادستی مسجد همچون حوزه‌های علمیه به دقت استخراج و به ائمه جماعت، فعالان و مأمومین مساجد آموزش داده شوند.

۴) الگوبرداری از مساجد موفق

با توجه به اینکه تعداد زیادی از مساجد از نظر توان تخصصی مدیریت، ظرفیت بالایی ندارند الگوبرداری از مساجد موفق که با صرف هزینه و زمان کم امکان پذیر است می‌تواند سرمنشأ تحول در مساجد کشور باشد. پیشنهاد می‌گردد تجربیات مساجد موفق توسط سازمان‌های مرتبط مستندسازی شده و در مفاد آموزشی ائمه جماعت در حوزه‌های علمیه کشور و همچنین در آموزش‌های ضمن خدمت فعالان مساجد قرار بگیرند.

۵) تبیین تقدس و جایگاه الهی مسجد برای مردم

از آنجایی که مسجد یک نهاد ارزش محور است و ارزش‌ها مبنای اطاعت و رفتار افراد در قبال یکدیگر را شکل می‌دهد برای ارتقای مدیریت آن باید سعی شود تقدس و جایگاه الهی مسجد برای مردم تبیین شود. در نظر برخی مأمومین، تقدس مسجد و آداب حضور در آن از حضور در تکیه، حسینیه و نظایر این اماکن، همسان و یا حتی کمتر شده است. حتی دیده می‌شود که گاهی درب مسجد در وقت نماز جماعت برای حضور در نماز جماعت دیگر مکان‌های مذهبی (به غیر از مسجد) بسته شده است. کارشناسان نقاط ضعف مسجد را به علل مختلفی نسبت می‌دهند ولی متأسفانه ضعف جایگاه ارزش‌ها در نظر اهل مسجد و ضعف بستر عبادی مسجد نادیده گرفته می‌شود. این در حالی است که اصلاح بستر عبادی مسجد، زمینه ارتقای اثربخشی مدیریت مسجد در دیگر کارکردها را نیز فراهم می‌کند. احیای مدیریت مسجد در وهله اول در گروی احیای چهره معنوی آن است.

۶) تمرکز بر کارکرد فرهنگی-عبادی و امنیتی مسجد

مهم ترین کارکرد مساجد، کارکرد عبادی است و اهتمام امام جماعت به مسائل پیرامونی مسجد و مدیریت آن به تنهایی می تواند به موفقیت مساجد در راستای دست یابی به اهداف خود منجر شود؛ به عبارت دیگر به مسجد نگاه نظام مندی نشده (جزء نگر بوده اند نه کل نگر) و مهم ترین رکن آن یعنی نمازگزاران مورد غفلت واقع شده است. اما نتایج این مقاله، که مسجد را به عنوان مجموعه (امام جماعت، نمازگزاران، مربیان تربیتی، هیئت امناء، کانون فرهنگی، بسیج، خادم و مربیان تربیتی) در نظر گرفت، نشان می دهد در میان کارکردهای مساجد، مهم ترین کارکردی که باید مد نظر قرار گیرد، کارکرد فرهنگی - آموزشی در راستای ارتقاء هویت، انسجام و مشارکت است که می تواند موجبات امنیت بیشتر را برای جامعه فراهم نماید.

منابع

- قرآن کریم
- امام خمینی (بی تا) صحیفه امام، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی
- امام خمینی، رساله نوین ج ۱ ص ۱۵۵
- اسلامپور کریمی، عسگر، (۱۳۹۲)، مسجد در کلام و سیره حضرت امام باقر (ع)، شبستان مساجد، کانون بیداری اسلامی در طول تاریخ
- اسماعیل زاده، محمد، (۱۳۹۲)، مسجد و نقشی که در تحقق امنیت اجتماعی می تواند داشته باشد، مرکز رسیدگی به امور مساجد
- امینی، راضیه، شریفی، زهرا، (۱۳۸۹)، ارزیابی عملکرد دستگاه‌های مسئول و مرتبط با مساجد جهت جذب جوانان به مساجد و نماز جماعت، مرکز رسیدگی به امور مساجد
- برتون، روالن (۱۳۸۴)، قوم‌شناسی، ترجمه ناصر فکوهی، تهران: نشر نی.
- جوادآملی، عبدالله (۱۳۸۱) ولایت فقیه: ولایت، فقاقت و عدالت، قم: مرکز نشر اسراء (چاپ سوم)
- سینایی، وحید (۱۳۷۶)، دولت مطلقه و سیاست در ایران، چاپ اول، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- قاسمی، صفت الله (۱۳۸۹)، امنیت پایدار، تهران: دانشگاه امام حسین (ع)
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸)، جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، چ ۸، تهران: نی.
- مکارم شیرازی، ناصر (بی تا) تفسیر نمونه، قم: دارالکتب الاسلامیه
- موظف رستمی، محمد علی، آئین مسجد (ج ۱ و ۲)، تهران: انتشارات گویه، ۱۳۸۲
- موکی یلی، روژه (۱۳۷۰)، پویایی گروهها شناخت مسئله و کاربردهای علمی آن، ترجمه فریدونی، انتشارات آستان قدس رضوی.
- مهدی پور، محمود، (۱۳۹۰)، مساجد و جهاد فرهنگی، فرهنگ کوثر - شماره ۸۲
- نظریور، مهدی (۱۳۸۷) آشنایی با نظام جمهوری اسلامی ایران، قم: زمزم هدایت
- نعیم آبادی، غلامعلی (بی تا) «نمازنیاترین الگوی پرستش»، ص ۱۱۳
- Phinney. 3. No, 108 Vol, Bultein Pycological Research of R, “Adult and Adolescents in Identity Ethnic),
- <http://www.leader.ir/>

